

Педагогічні науки: [зб. наук. праць / ред. Є.С. Барбіна]. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2014. – Вип. 65. – С. 90-95.

УДК 373.29:37.01

Голінська Т.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

Автором статті обґрунтовані вихідні положення та провідні педагогічні тенденції організації підготовки дітей до школи. Проаналізовано умови та чинники забезпечення ефективності формування готовності дитини до шкільного навчання.

Ключові слова: шкільна готовність, шкільна зрілість, процес підготовки дитини до школи, особистісно орієнтована модель.

Постановка проблеми. Пошук нових шляхів розв'язання виховних завдань на засадах гуманізації, демократизації та духовності пов'язується насамперед з творчим осмисленням сучасних концепцій гармонійного розвитку підростаючих поколінь, у тому числі й забезпечення наступності в ланках освіти.

Сучасні перетворення у системі національної освіти вимагають відповідних управлінських, науково-методичних і організаційних рішень її реформування на засадах неперервності. За даними психолого-педагогічної науки, успішне навчання в школі можливе лише за умови, що дитина набула відповідного особистісного інтелектуального та фізичного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна кількість досліджень з даного питання було проведено такими вченими, як Л.Артемова, Н.Бібік, К.Геревич, М.Вашуленко, Г. Кравцов, З.Плохій, О.Проскура, Т.Кондратенко, О.Саченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Ознайомлення з відповідними літературними джерелами показує, що під шкільною готовністю розуміється оволодіння дітьми уміннями, знаннями, здібностями, мотивацією й іншими

необхідними для оптимального рівня засвоєння шкільної програми поведінковими характеристиками. Зокрема, О.Венгер, Ю.Гільбух, М.Удовенко [1, 2] визначають «шкільну зрілість» як цілісний психічний стан дитини дошкільного віку, що характеризується достатнім ступенем розвитку тих якостей і процесів, які переживають свій розквіт саме в дошкільний період і для яких він є сенситивним.

Результати аналізу прогресивних тенденцій у навчально-виховному процесі дошкільної та початкової ланок освіти свідчать про те, що підготовка дошкільника насамперед повинна спиратися на діяльнісно-особистісний характер розвитку задатків і здібностей дітей, на активне навчання та мислення, цілеспрямований та організований вплив на майбутнього школяра, самостійну його діяльність як суб'єкта навчання.

Тенденція розвитку дошкільної освіти спрямовують на орієнтацію на особистість дитини, створення сприятливих умов для формування у неї належної самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує, конструктивних мотивів поведінки, нахилів, потреб, характерів, пізнавальних психічних процесів.

Разом з тим реалії сьогодення вимагають якісного осмислення і творчого впровадження прогресивних концепцій у сферу педагогічної практики. Це, насамперед детермінує визначення і обґрунтування теоретико-методологічних засадах процесу підготовки дітей до шкільного навчання. Концептуальні вихідні положення забезпечують адекватне визначення мети і напрямів, змісту, форм і методів відповідної діяльності соціальних інституцій, розуміння всього спектру виховних засобів, націлених на формування фізичної, розумової і психологічної бази для успішної майбутньої навчальної діяльності дошкільників відповідно до сучасних суспільних вимог.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування вихідних положень організації підготовки дітей до школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати вивчення теорії та

практики з проблеми дослідження свідчать про те, що процес підготовки дитини до школи його стратегія і логіка повинні спиратися як на філософські категорії й закони пізнання, так і на міждисциплінарні і суто педагогічні методологічні вихідні положення, що розглядаються як «система принципів і засобів організації та побудови практичної і теоретичної діяльності» [5]. На рівні філософської методології є важливим дотримання принципу всебічного причинно-наслідкового зв'язку і взаємообумовленості педагогічних явищ і процесів, прогностичності у передбаченні кінцевих результатів кількісних та якісних її змін у розвитку дитини, історичності й конкретності. Зокрема положення про пізнаність об'єктивної реальності в цілому, у тому числі і сутності педагогічної діяльності. Методологічне значення має також принцип поворотних моментів на прогностикоспективній шкалі, органічного зв'язку наукового передбачення з реформаторською діяльністю суспільства і принцип історичності та інші.

На міжпредметному рівні, як підкреслює Б.Гершунський, методологічним обґрунтуванням системи роботи є комплексність програмно-цільовий, а також системний підхід до вивчення освітніх процесів, використання методів математичної статистики, моделювання [3, с.54].

Конкретно-науковий рівень передбачає наявність чіткої ієрархічної структури пріоритетності завдань механізм перевірки очікуваних результатів, єдність термінологічного апарату, адекватність використання методів міжпредметні зв'язки, діяльнісно-особистісний підхід до розвитку задатків і здібностей дошкільника, орієнтацію на активний характер його навчання і мислення, цілеспрямованість і цілісність організованого впливу на його самостійну діяльність, також відомих дидактичних вихідних положень (науковості, доступності, свідомості, систематичності та міцності знань, диференціації та індивідуалізації тощо).

Ієрархічну систему дидактичних принципів доцільно розглянути більш детально у контексті специфіки досліджуваного нами процесу та принципів гуманізації Ф.Фрєбеля. Так, розвиток дошкільного виховання його рівень,

можливості, спрямованість і кінцеві результати починають визначатися насамперед дією принципу олюднення виховного процесу – це забезпечення з боку вихователів любові до дітей і поваги до їх гідності, створення відповідно до їх стану здоров'я, віку, потреб, інтересів, рівня розвитку, статі, умов для рівнобічного і повноцінного розвитку.

Гуманістичні концепції виховання (Л.Толстой, Я.Корчак, С.Русова, М.Монтессорі, Р.Штайнер, В.Сухомлинський, Ш.Амонашвілі, Ф.Фрьобель та ін.) передбачають високий рівень загальної і психологічної культури виховного процесу, що виявляється в системі взаємин між вихователями і дітьми, членами педагогічного колективу, вихователями і батьками та інше.

Гуманістичні концепції виховання мають у своїй основі систему методологічних вимог, що визначають необхідність глибокої уваги, поваги, турботи, любові до кожного, здібності вихователя бачити в дитині індивідуальність, забезпечувати умови для виховання її як особистості. Ставлення педагога до дитини має визначатися не позицією над дитиною, а позицією – поряд з дитиною і разом з нею.

Педагогічне спілкування обов'язково створює умови для повноцінної участі в ньому дітей. Вихователь має створювати умови, за яких діти беруть активну участь у діалозі – пропонують свої запитання,ю свої здогади, власні ідеї, рішення, пропозиції. Вихователь має виявити таку ж увагу і повагу до дітей, з якою діти ставляться до думки дорослих.

Спільна участь дорослих і дітей в організації життя груп (можливість спільно обирати улюблені заняття, спільно планувати цікаві спостереження, прогулянки, продумувати зручне розміщення куточків для ігор та занять тощо). Спрощення функції контролю з боку вихователя і просторого підпорядкування дає можливість створювати взаємну гармонізацію і світу дитинства, і світу дорослих. Особливо збагачуються можливості здійснення принципу співучасті і співтворчості у різновікових і родинних групах дошкільних закладів.

Необхідною умовою сфери підготовки до школи є організація на

індивідуальність виховання особистості. Для цього слід розуміти причини відставання, ті чи інші нахили, особливості поведінки. Саме, таким чином вихователь зможе конкретизувати, індивідуалізувати програму її розвитку і виховання. Основою виховання кожної дитини як особистості, розвитку її творчих сил, активності, ініціативи, нахилів, інтересів, здібностей є індивідуалізація.

Сучасні умови ледь вимагає розуміння того, що чим меншою є дитина, тим більше значення для її розвитку має сім'я. Для побудови повноцінного виховного процесу дошкільний заклад і школа мають змінити свою позицію по відношенню до сім'ї, бачити в ній свого основного соціального замовника, працювати для неї і співпрацювати з нею. На жаль, у наш час далеко не кожна сім'я зберігає традиції родинного виховання, володіє скарбами народної і наукової педагогіки [6, 7]. Виховання малят часто відбувається стихійно. Тому потрібна висока культура навчального закладу і кожного педагога і вихователя в побудові взаємин із сім'єю для розвитку сучасного спільного дошкільного виховання. Співпрацею з батьками визначається рівень культури освітнього навчального закладу.

Гуманізація виховного процесу виявляється і в його спрямованості на всебічну підтримку активності дитини, на створення умов для пробудження і розвитку її творчих сил, здібностей, обдарованості. Слід пам'ятати, що загальною умовою розвитку здібностей і обдарованості є фізичне здоров'я і природна активність дитини. Адже активність дитини, у тому числі й творча, формується за умови підтримки дорослим її ініціативи. Численні ж заборони і негативні оцінки гальмують розвиток творчих здібностей дошкільника; не дають поштовху розвитку різнобічної активності дитини, що не сприяє розвитку загальних і спеціальних здібностей.

Прискіпливе ставлення до того, що робить дитина, до результатів її праці може стати на заваді розвитку здібностей як прояву зацікавленої активності. Важливо створювати умови для поглибленого оволодіння певною справою, що сприяє розвитку відповідних інтересів, нахилів, здібностей. У

дитячих садках, студіях, гуртках діти могли б оволодівати спеціальними вміннями та навичками, розвивати свої здібності. Зрозуміло, слід застерегти від надто ранньої спеціалізації. Доцільно поєднувати заняття кількома різноманітними за характером видами діяльності, переорієнтувати виховний процес із словесного, монологічного керівництва поведінкою і заняттями дітей на організацію їх власної діяльності (пошукової, експериментування) і стилю спілкування.

Тільки у спілкуванні і діяльності безпосереднє включення у систему творчо-активних відносин у процесі набуття необхідної суми знань і досвіду, власної пошукової діяльності дошкільника створює передумови до поступового його переходу від репродуктивного до творчого рівня. Мотивом творчої діяльності виступає інтерес до певного виду діяльності. Тому її організація базується на розумінні педагогом того, що діти самі мають відкрити нове під його керівництвом. Готові істини, зразки, що вимагають запам'ятання і копіювання, не сприяють саморозвитку дитини, реалізації її творчих начал. Такі методи і прийоми зумовлені надмірною організацією на підготовку до школи, однак це і соціально, і психологічно не виправдано. Тому, організація навчання дошкільника безпосередньо пов'язана з урахуванням його психофізіологічних особливостей. Це проявляється в наявності та гнучкому використанні педагогами інтегрованої системи різноманітних методів, прийомів та форм роботи для забезпечення ефективного особистісного розвитку та саморозвитку дошкільнят, засвоєння ними оптимального обсягу знань, формування умінь та навичок, рис та якостей, необхідних для подальшого життя й навчання [1].

Індивідуалізація навчання і виховання забезпечує й умови для залучення кожної дитини до плідної колективної діяльності. Такий підхід ґрунтується на ідеї, що не може бути двох дітей, які могли б брати однакову участь у навчальних заняттях. Для досягнення якісних результатів, педагог має чутливо реагувати на специфіку перебігу навчання і виховання кожного. Індивідуалізоване навчання створює рівномірний баланс між потребами

особистості та групи, забезпечуючи повноту та реальні шляхи впровадження демократичних цінностей (як для дітей, так і для вихователів). Це допомагає дітям розвивати свій потенціал, оскільки вони можуть ставити собі відповідні цілі та досягати їх у процесі навчання.

Незважаючи на наявні протиріччя, пов'язані з переоцінкою концептуальних положень вітчизняної педагогічної парадигми, необхідне підкреслити важливість класичної схеми формування особистості в дусі колективізму, розвиток у неї колективістських рис і якостей, що є природним і необхідним. Це може бути досягнуто тільки за умов, якщо дитина буде виховуватися в добре організованому і здоровому колективі. Реалізація своєї індивідуальності повною мірою можлива лише у умовах різнобічного впливу членів дитячого колективу, який забезпечує не тільки свободу і захищеність особистості, але забезпечує її тим, що виступає як носій високої громадянської відповідальності та акумулює в собі багатство відносин [7].

Водночас організація на особистісне навчання і виховання дітей вимагає принципово іншої організації цього процесу. Особистісно зорієнтовна модель розглядається як частина загальної навчально-пізнавальної діяльності дитини, спрямованої на збереження і розвиток її індивідуальності, сутність якої проявляється у творчості та устремлінні до ідеалу. Узагальнення теорії і практики підготовки дітей до школи показує, що індивідуально зорієнтована модель дошкільної освіти передбачає:

- системно – інтегроване вивчення педагогами особливостей індивідуального розвитку дітей і умов ситуації, в яких це відбувається;
- створення специфічної індивідуально зорієнтованої системи виховання та навчання, а також програм індивідуального розвитку;
- прогнозування стратегій майбутнього розвитку кожної дитини;
- включення батьків в освітній процес дошкільного закладу;
- організація до суб'єкт-суб'єктних взаємин виховання з дітьми;
- забезпечення психологічного професіоналізму медперсоналу [4, 5, 6].

Результати нашого дослідження показують, що ефективна підготовка

дитини до школи вимагає забезпечення міжпредметних зв'язків, що сприяє успішній реалізації освітньої, розвиваючої і виховної функцій. Міжпредметний характер лежить в основі координації роботи вихователів, педагогів, батьків, забезпечення творчого їх співробітництва, вироблення єдиних педагогічних вимог, однозначного трактування загальнонаукових та спеціальних понять, узгодженості у проведенні комплексних форм організації навчально-виховного процесу. Він виступає як засіб комплексного підходу до виконання відповідних педагогічних завдань, забезпечує активізацію і систематизацію знань, формування у майбутніх першокласників самостійного мислення і пізнавальних інтересів. Більше того, це сприяє ефективній дії всього комплексу принципів навчання, оскільки вони в цілому створюють дидактичні основи для планомірного здійснення навчально-виховного процесу.

Реалізація основних стратегій передбачає створення умов для навчання самостійно мислити, вільно оперувати знаннями в теоретичній та практичній діяльності. Формування готовності до систематичного навчання базується на загальних механізмах процесу пізнання об'єктивної діяльності й складається з низки послідовно взаємопов'язаних стадій. В основі діалектики переходу з одної стадії на більш високий її рівень лежить неспівпадання «старої» і нової інформації, яку одержує дошкільник.

Ефективна підготовка дитини до школи більшою чи меншою мірою коригується впливом комплексу чинників. Тому наявність достовірної інформації про їх сукупність буде слугувати базою створення умов для успішного розв'язання проблеми, що досліджується. Зокрема, розвиток дитини пов'язаний з природними, матеріальними умовами, макро- і мікросередовищем, сімейним вихованням, роботою школи і дошкільних навчальних закладів, а також внутрішніми факторами (емоційно-вольова сфера, пізнавальний потенціал, тип нервової системи, потреби тощо). Своєчасне врахування їх впливу з відповідною трансформацією навчально-виховний процес буде активно сприяти і успішній реалізації принципу

наступності між ланками освіти.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Необхідність удосконалення процесу підготовки дітей до шкільного навчання є однією з актуальних проблем в умовах реалізації нової освітньої парадигми. Традиційний шлях, як показують дані дослідження, малоефективний за причин неврахування умов, які постійно змінюються. Логіка і тенденції розвитку дошкільної освіти показують необхідність побудови навчально-виховного процесу, спрямованого не тільки на інтелектуальний, а й на духовний, моральний і естетичний розвиток особистості дитини, де увага концентрується на її внутрішньому світі, її мотивах, стимулах, цінностях в орієнтирах поведінки. Провідними педагогічними тенденціями підготовки дітей до школи є прагнення до забезпечення взаємозв'язків у ступеневій освіті, спрямованість на особистісно зорієнтоване навчання і виховання, створення умов для педагогічно доцільної взаємодії сім'ї, дитячих дошкільних навчальних закладів і школи, урахування індивідуальних психофізіологічних особливостей дітей, їх нахилів і здібностей.

Визначена ієрархічна система вихідних положень стане базою для розробки педагогічної технології підготовки дітей до школи, у нових соціально-економічних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Венгер А.А. Психологическая готовность детей у обучению к школе / А.А. Венгер // Развитие учений и умственное воспитание дошкольника. – М., 1988. – 306 с.
2. Гильбух Ю.З. Диагностика психологической готовности к дошкольному обучению. Темперамент и познавательные способности школьника / Ю.З. Гильбух. – К., 1993. – С. 178-208.
3. Гершунский Б.С. Педагогическая прогностика: методология, теория, практика / Б.С. Гершунский. – Киев: «Вища школа», 1986. – 200 с.

4. Психологическая диагностика детей и подростков // Под ред. К.М. Гуревича, Е.М. Борисовой. – М., 1095. – 324 с.

5. Про зарахування дітей до 1 класу загальноосвітнього навчального закладу: Лист Міністерства освіти і науки України від 13.04.2001 р. №1/9-157 // Директор школи. – 2002. - № 21-22 (165-166).

6. Удовенко М. Діагностика психічної готовності 6-річних дітей до навчання в школі / М.Удовенко // Початкова освіта. – 18(210). – Травень 2003. – С. 4-6.

7. Черепаня Н.І. Характеристика складових готовності дитини до школи / Н.І. Черепаня // Імідж сучасного педагога. – 2005. - № 9-10 (58-59). – С. 83-85.

Голинская Т.Н.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ РЕБЕНКА К ШКОЛЕ

Автором статьи обоснованы исходные положения и ведущие педагогические тенденции организации подготовки детей к школе. Проанализированы условия и факторы, которые обеспечивают эффективность формирования готовности ребенка к школьному обучению.

Ключевые слова: школьная готовность, школьная зрелость, процесс подготовки ребенка к школе, личностно ориентированная модель.

Golinska T.N.

THEORETICAL BASES OF CHILDREN'S FOR SCHOOL PREPARATION

The author explains the initial provisions and leading pedagogical trends of children's for school prepare. The factors and conditions that provide the effectiveness of child's readiness for school formation are analyzed.

Key words: school readiness, school maturity, the process of child's for school preparing, personally oriented model.